

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ЇХ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні в зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції особливо гостро постає питання модернізації вищої освіти, вирішення якого має задовольнити соціальну потребу в якісній освіті. На сучасному етапі національного духовного відродження України суспільству потрібен новий тип педагога-професіонала, який має якісну фахову та психолого-педагогічну підготовку, здатний формувати творчу особистість.

Дидактичні цілі педагогічного процесу у вищій школі повинні передбачати формування у студентів засобами навчальних дисциплін стійкої орієнтації на творчість, активність та пізнавальну самостійність, які виявляються в єдності з високим рівнем творчих здібностей особистості і забезпечують результативність навчальної роботи та професійного зростання студентів. У зв'язку з цим, актуального значення набуває проблема формування творчої активності майбутніх учителів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Творча активність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях Б. Г. Ананьєва, О. О. Бодальова, Л. С. Виготського, У. Джемса, О. Г. Ковальова, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, Ж. Піаже, С. Л. Рубінштейна та багатьох інших. Педагогічні дослідження Д. Б. Богоявленської, Н. В. Гузій, Ю. М. Кулюткіна, М. О. Лазарева, Р. А. Нізамова, Н. О. Половникової, С. О. Сисоевої, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної та ін. дають нам ґрунтовну підставу вважати, що визначальною якістю творчої особистості є її творча активність, яка з одного боку, виступає

важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого, – це цілісна особистісна якість, яка виступає системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму вчителя музики.

Формування творчої особистості можливо в умовах особистісно орієнтованого навчання. Сучасні вимоги до реалізації особистісно орієнтованого навчання сформульовані в працях К. О. Абульханової-Славської, Л. І. Анциферової, І. Д. Беха, Є. В. Бондаревської, В. В. Давидова, С. В. Кульневича, В. О. Моляка, С. Д. Максименка, В. В. Серікова, І. С. Якиманської та інших.

Вагомий внесок у теорію та практику формування творчої активності особистості предметами музичного циклу внесли О. А. Апраксина, Б. В. Асаф'єв, Л. А. Баренбойм, Н. О. Ветлугіна, О. Н. Дем'янчук, Г. М. Падалка, Б. Л. Яворський та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості.

У дисертаційних дослідженнях Н. Л. Білої, В. І. Лозової, О. Д. Ляшенко, В. М. Москалюка, О. Г. Суцzenко, В. В. Тушевої, В. В. Штепенка розглядаються окремі аспекти формування творчої активності учнів і вчителя: у процесі індивідуального навчання, учбової, трудової діяльності, у навчально-виховному процесі, а також у процесі аналізу певних педагогічних ситуацій.

Мета нашої статті - показати, що позитивна динаміка рівня творчої активності сполучена з виявленням потреби студентів в особистісно-професійному зростанні, нестандартному виконанні навчальних завдань, стійкому їхньому інтересі до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження.

Виклад основного матеріалу дослідження.. Аналіз шкільної практики дозволяє говорити про те, що одне з головних завдань – передача учням досвіду ціннісно-естетичного й творчого ставлення

до дійсності вирішується сьогодні не повною мірою. Ця ситуація приводить до зниження та нівелювання рівня якісної освіти й культурно-естетичних цінностей майбутніх громадян. Зміна сформованої ситуації в шкільній практиці пов'язана з подальшим удосконалюванням якості професійної підготовки педагогів.

Значні труднощі виникають сьогодні в підготовці вчителів музики. Зібрані факти свідчать про те, що реформування змісту й технології професійної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів вищої педагогічної школи не завжди позитивно відбивається на якості їхньої музичної освіти, рівні музично-педагогічної культури й готовності до музично-творчої професійної діяльності.

Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти в умовах розширення соціокультурного простору й підвищення рівня професіоналізму вчителів музики пов'язана з реалізацією в професійній підготовці двох аспектів: розвитку морально-естетичних якостей, інтелектуально-музичних здібностей студентів і забезпечення умов для виявлення творчого потенціалу при вирішенні ними навчальних завдань. Новизна підходу в підготовці майбутніх учителів музики полягає в людському вимірі, тобто у формуванні цілісного "образу" особистості вчителя-професіонала.

Інтегруючий характер музично-педагогічної діяльності як важливої складової ціннісного ставлення студентів до професійної праці обумовлює інноваційні зміни в спеціальній підготовці майбутніх учителів музики.

М. С. Каган вважав, що оволодіння музично-професійною діяльністю поєднує в собі чотири компоненти: пізнавальний, ціннісно-орієнтовний, перетворюючий і комунікативний, які складають основу підготовки студентів до обраної професії [4].

Якість професійної підготовки майбутніх учителів музики

багато в чому залежить від позиції студента в навчальному процесі й нестандартному ставленні його до різних видів навчальної діяльності.

У зв'язку з підвищенням у професійній діяльності творчості і творчих здібностей її учасників, усе частіше стали говорити про творчу особистість. Творча особистість – це індивід, що володіє високим рівнем знань, прагненням до нового, оригінального, котрий уміє відкинути звичайне, шаблонне. Необхідність у творчості є життєва необхідність.

Процес професійного становлення, духовний, моральний і інтелектуальний зріст творчої особистості багато в чому визначається рівнем її творчої активності.

У своїй роботі ми розглядали творчу активність учителя музики як складне особистісне утворення, що поєднує у своєму змісті прагнення й готовність за внутрішнім переконанням здійснювати ініціативні, нестандартні, самостійні дії у вирішенні завдань музично-педагогічної діяльності, які виражаються в умінні відходити від шаблону, асоціативному мисленні, емоційному сприйнятті музично-педагогічної дійсності, стійкої потребі в імпровізації та творчості.

Творча активність майбутнього педагога в музично-педагогічній діяльності виявляється у винахідливості, оригінальності, нестереотипності, творчій уяві, асоціативному сприйнятті, інтуїції, емпатії, культурі почуттів і натхненні. Доведено, що творча активність у процесі занять музикою виявляється в самостійній музично-пізнавальній діяльності.

Змістовний аспект творчої активності поєднує в собі інтереси й потреби, спрямованість і схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, вольових якостей і дії, що обумовлюють результативність різних видів діяльності студентів.

Багатоаспектність змісту визначає й багатокomпонентність її структури. Структура творчої активності поєднує в собі наступні компоненти: мотиваційний блок, пізнавально-операціональний блок, блок творчих здібностей, емоційно-вольовий блок, оцінний блок.

Творча активність, будучи стійким і динамічним утворенням, у своєму становленні проходить кілька рівнів (низький, середній і високий), які розрізняються між собою ступенем вираженості показників, які відбивають сутнісні ознаки цієї складної особистісної якості.

Ми вважали, що ефективність формування творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання у вищій педагогічній школі при вивченні музичних дисциплін буде протікати успішно, якщо забезпечити комплексний підхід до організації навчального процесу та дотримання таких умов: орієнтацію педагогічного процесу на розвиток особистості студента відповідно до його можливостей та здібностей; наявність стійкої позитивної мотивації музично-педагогічної діяльності; постановку дидактичних завдань у формі рольової перспективи та структурування навчальної інформації у вигляді імітаційно-ігрової й проблемно-ситуаційної моделі; використання дидактичних технологій, побудованих на принципах рольової перспективи, особистісно-діяльнісного й імітаційно-ігрового підходів; створення освітнього середовища, яке забезпечує кожному студентові вільний вибір навчальних ролей, психологічний комфорт і ситуацію успіху в професійному становленні.

З метою вивчення мотивів активно-творчої діяльності в ході музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики нами було проведене письмове опитування студентів 1-4 курсів музично-педагогічних факультетів. У ході опитування й аналізу отриманих даних встановлено, що мотивами професійного вибору студентів

виявилися: "інтерес до музики" – 81,6%; "інтерес до музично-педагогічної діяльності" – 76,4%; "музичні здібності" – 64,5%; "впевненість у власних знаннях і успішному складанні вступних іспитів" – 36,7%; "можливість займатися улюбленою справою" – 24,3%.

У ході опитування було встановлено, що студенти виявляють цікавість до різних видів мистецтва: музики, літератури, живопису та ін. 78,2% з опитаних студентів перевагу віддають музиці, мотивуючи тим, що музика для них не тільки професійна сфера застосування власних сил, але і, насамперед – захоплення. На перше місце 65,9% студентів ставлять музично-виконавську діяльність, а потім уже лекторську, композиторську, акторську, педагогічну.

Від рівня розвитку інтересу, його стійкості, суб'єктної й об'єктної детермінації залежить ступінь активності студентів у музично-педагогічній діяльності, успішність їхнього професійного зростання й досягнення високого рівня професіоналізму.

Відповідно до усереднених показників більшість студентів перших курсів мотивували вибір факультету "інтересом до музики" – 81,6%. Рідше цей мотив сполучався з мотивом "музичні здібності" – 43,4%. У відповідях студентів перевага віддавалася музичній діяльності. Інтерес до музики сформувався в студентів ще в шкільні роки, що підтверджує опосередковано провідний характер мотиву "інтерес до професії" у системі мотивації професійного вибору й активністю в оволодінні обраною професією.

Процес формування творчої активності студентів містив у собі комплекс творчих завдань з метою здійснення підготовки майбутнього вчителя музики, здатного втілювати творче, самостійне музиціювання, імпровізацію, створення власних творів, яскраве виразне й осмислене виконання музичних творів, розвиток емоційної сфери, образного сприйняття, творчої фантазії.

Ми вважали, що творча активність багато в чому визначається тим,

наскільки майбутній учитель музики володіє творчими музичними здібностями, серед показників яких нами були визначені: музична творчість; творча інтерпретація музичного твору; творча фантазія; творча оригінальність; імпровізація в створенні нескладних музичних фрагментів.

Для діагностики творчих здібностей студентам нами пропонувалися такі завдання:

Завдання 1. "Творення музичних варіацій на задану тему" з метою виявити наявність у студентів здібності складати варіації на задану музичну тему.

Для цього студентам пропонувалася тема для створення 2-3 музичних варіацій. Наприклад, українська народна пісня "Ой єсть у лісі калина". Завдання виконувалися самостійно, а підсумки підводилися на заняттях.

Завдання 2. "Творча оригінальність" з метою виявити у студентів здібність до оригінального вирішення навчального завдання.

Для цього студентам пропонувалася підготувати музичну імпровізацію (гармонійну, ритмічну, мелодійну та ін.). Наприклад, українська народна пісня "Ой лопнув обруч"; Л. Колодуб. "Веселе негрятко"; Г. Сасько. Сюїта "Граю джаз": Джаз-вальс, Блюз, Регтайм. Завдання виконувалися протягом 40-45 хвилин і оцінювалися на індивідуальному занятті.

Завдання 3. "Творча фантазія" з метою: виявити готовність студентів до втілення музичних образів у процесі гри на музичному інструменті.

Для цього студентам на основі запропонованих репродукцій картин пропонувалося скласти невеликий музичний фрагмент. Наприклад, І. К. Айвазовський. "Дев'ятий вал"; І. К. Айвазовський. "Чорне море"; І. І. Шишкін. "Сосни, освітлені сонцем"; А. І. Куїнджі.

"Березовий гай". Завдання виконувалися самостійно з підведенням підсумків його виконання на занятті.

Завдання 4. "Творча інтерпретація музичного твору" з метою визначити рівень виконавської техніки в роботі студентів над шкільним репертуаром.

Для цього студентам пропонувалася самостійно відпрацювати техніку виконання музичного твору. Наприклад, Й.-С. Бах. Прелюдія і fuga (фа мінор); Л. Бетховен. "Патетична соната" (I частина); Ф. Шопен. Балада; Р. Шуман. "Віденський карнавал". Результати виконання завдання перевірялися на практичних заняттях.

Отримані дані відбиті в таблиці.

Таблиця 1

Результати діагностичного зрізу вираженості творчого блоку (у%)

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	На початок експерименту	Після закінчення експерименту	На початок експерименту	Після закінчення експерименту
Високий	11	20	10	31
Середній	65	66	65	56
Низький	24	14	25	13

З табл. 1 видно, що за результатами формуючого експерименту прослідковується позитивна динаміка щодо високого рівня виявлення творчих здібностей студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними групами. Розрив у високому рівні між експериментальними й контрольними групами склав 21%; у середньому рівні – 11%; у низькому рівні – 12%.

Студенти засвоюють музично-педагогічні знання краще у

реальному процесі підготовки і прийняття рішень, виконання навчальних та ігрових дій, здобувають уміння самостійно будувати "орієнтовану основу дій" (П. Я. Гальперін). Нами було встановлено й експериментально підтверджено, що взаємозв'язок аудиторних й індивідуальних занять, самостійної роботи, музично-педагогічної діяльності й педагогічної практики позитивно впливає на рівень творчої активності студентів.

Володіння вчителем творчим стилем діяльності є одним із важливих показників його професіоналізму. Сьогодні потрібен не простий виконавець професійних функцій, а педагог який вміє розпізнавати та творчо вирішувати проблеми, розвивати у себе та у своїх учнів творче мислення, ставити педагогічні цілі та визначати їх за ступенем значимості, вміти аналізувати свою діяльність, здійснювати пошук оптимальних способів діяльності, які б стимулювали творчий стиль діяльності.

Висновки... Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі і вчителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества: Монография /Отв. ред. Б.М. Кедров. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского гос. ун-та, 1983. – 176с.
2. Выготский Л. С. Психология творчества. – М., 1968. – 420с.
3. Гальперин П. Я. Психология мышления и умение поэтапного

- формирования умственных способностей. – М.: Просвещение, 1977. – 528с.
4. Каган М. С. Человеческая деятельность: (опыт сознательного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328с.
5. Лазарєв М. О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів / Сумський держ. пед. ін-т ім. А. С. Макаренка. – Суми: ВВП"Мрія-1"-ЛТД, 1995.- 212с.
6. Проблеми художньо-естетичної освіти і виховання учнівської та студентської молоді в умовах національного відродження. – Луцьк: Вежа, 2002 р. – 136 с.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя. Навч. посіб. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112с.
8. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности в учебном процессе: Уч. пос. для пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1979. - 160с.

Анотація

У статті розглядається проблема формування творчої активності майбутніх вчителів як показника їх професіоналізму у процесі навчання предметам музичного циклу, розкривається сутність поняття творча активність і зміст творчих завдань у ході формуючого експерименту, показана позитивна динаміка рівня творчої активності сполучена з виявленням потреби студентів в особистісно-професійному зростанні

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования творческой активности будущих учителей как показателя их профессионализма в процессе обучения предметам музыкального цикла, раскрывается сущность понятия творческая активность и содержание творческих заданий в ходе формирующего эксперимента, показана позитивная динамика уровня творческой активности сочетающаяся с выявлением

потребности студентов в личностно-профессиональном росте.